

NİKOLAY GOGOL
Palto

NIKOLAY GOGOL

PALTO

Can Klasik

Palto, Nikolay Gogol

Rusça aslından çeviren: Ayşe Hacıhasanoğlu

Шинель

İlk baskı: Sobraniye Soçineniy, tom 3, 1842

Bu çeviride kaynak alınan baskı: Hudojestvennaya Literatura, Moskova, 1967

© 2020, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2020

7. basım: Şubat 2023, İstanbul

Bu kitabın 7. baskısı 6 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Düzeltili: Ebru Aydın

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak illüstrasyonu: Deniz Zor

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık Yayıncılık San ve Dış Tic. Ltd.

Maltepe Mah. Davutpaşa Çifttehavuzlar Sk. No:16 Acar San. Sit.

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 45099

ISBN 978-975-07-4377-1

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

NIKOLAY GOGOL
PALTO

ÖYKÜ

Rusça aslından çeviren
Ayşe Hacıhasanoğlu

♥can

Nikolay Gogol'ün Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Taras Bulba, 2007

Neva Bulvarı, 2020

Burun, 2021

NİKOLAY GOGOL, 1809'da Ukrayna'da doğdu. Halk kültürünü yansıtmakla birlikte alışılmışın dışına çıkan ilk öyküleri Rus edebiyatına yeni ve diri bir hava getirdi. Genç yaşında ünlenen Gogol'ün ilk hayranları arasında şair Aleksandr Puşkin ve eleştirmen Vissarion Belinski de vardı. *Mirgorod Öyküleri* ve *Petersburg Öyküleri*, Gogol'ün Rus edebiyatındaki yerini daha da sağlamlaştırdı. Çar I. Nikolay dönemindeki yozlaşmış bürokrasiyi acımasızca alaya alan *Müfettiş* adlı güldürüsünün gerici basından gördüğü büyük tepki üzerine Rusya'dan ayrılmak zorunda kalan Gogol, çeşitli aralarla 1842'ye kadar Roma'da yaşadı. *Ölü Canlar* adlı romanı, serflik düzeni ve devlet yönetimindeki adaletsizlikleriyle feodal Rusya'yı yansıtıyordu. Gogol'ü ününün doruğuna ulaştıran yapıtı *Ölü Canlar* oldu. Rus edebiyatının öncü isimlerinden kabul edilen Gogol, yaşamının son döneminde ruhsal bunalımlar geçirip 1852'de Moskova'da öldü.

AYŞE HACIHASANOĞLU, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü 1973 yılında bitirdikten sonra yedi yıl çevirmen olarak SSCB Büyükelçiliği Basın Bürosu'nda çalıştı. Bu dönemde "Ekim Devrimi Sonrası Türkiye Tarihi" ve "Bir Karagün Dostluğu" çevirileri yayımlandı. Dostoyevski'den *Karamazov Kardeşler* ve *Uysal Kız*; Tolstoy'dan kısa öyküler, *Kafkas Esiri* ve *Diriliş*; Turgenyev'den *Babalar ve Oğullar*; Gorki'den seçme öyküler, *Makar Çudra*, *Bozkırda*, *Seyirciler*, *Amerika'dan İtalya'ya*, *Edebi Portreler* ve Aleksandr Bogdanov'dan *Kızıl Yıldız* çevirileri arasındadır.

PALTO

Bir dairede... en iyisi hangi dairede olduğunu söylemeyelim. Her çeşit daireden, alaydan, kalemden, kısacası her çeşit memur sınıfından daha öfkeli bir şey yoktur. Herkes artık kendisi aşağılandığında tüm topluluğu aşağılanmış sayıyor. Dediklerine göre, daha bu yakınlarda, hangi kentti anımsamıyorum, polis müdürü yüzbaşından bir dilekçe gelmiş. Yüzbaşı dilekçesinde devlet kararnamelerinin hiçe sayıldığını, devletin kutsal adının gereksiz yere ısrarla telaffuz edildiğini çok açık bir dille ifade ediyormuş. Kanıt olarak da dilekçesine, polis müdürü bir yüzbaşının her on sayfada bir aşırı derecede sarhoş halde yer aldığı koskoca ciltlik bir de roman eklemiş. Bu yüzden, her türlü tatsızlıktan kaçınmak için olayın geçtiği daireyi biz iyisi mi *bir daire* diye adlandıralım. Evet, *bir dairede bir memur* çalışıyordu; çok dikkate değer biri denemeyecek, kısacık boylu, birazcık çiçekbozuğu, birazcık sarışınımsı, birazcık da kör gibi görünen, alnındaki saçlar birazcık açılmış, iki yanağı da kırışıklarla dolu, yüzü, basuru olanlara özgü gri sarı renkte bir memur... Yapacak bir şey yok! Hepsi Petersburg havası yüzünden. Unvanına

gelince (çünkü bizde her şeyden önce unvanı belirtmek gerekir ya), kendilerini ısıracak kadar dişli olmayanlara yüklenme konusunda takdire şayan bir alışkanlık edinmiş olan birtakım yazarların doya doya alay ettikleri, eğlendikleri, artık kâtiplik aşamasını geçmiş ama henüz tam yetkili danışman da olamamış, ebedî danışman adayı denilen dokuzuncu derece memurlardandı. Memurun soyadı Başmaçkin'di. Bu soyadına bakınca, zamanında *başmak*¹ sözcüğünden türemiş olduğu bellidir; ama ne zaman, ne şekilde türediği hiç bilinmiyor. Aslında baba, dede, hatta kayınbirader bile, velhasıl Başmaçkin'lerin hepsi yılda iki-üç kez tabanlarını değiştirmek suretiyle sadece çizme giymişlerdir. Memurun adı Akakiy Akakiyeviç'ti. Belki okura biraz tuhaf, araya sora bulunmuş bir ad gibi gelebilir ama inanın hiç aramamışlardı, öyle koşullar ortaya çıkmıştı ki başka bir ad vermek mümkün değildi. Tam tamına şöyle olmuştu: Akakiy Akakiyeviç, akşamın geç bir saatinde, hafızam beni yanıltmıyorsa 23 Mart'ta doğmuştu. Bir memur eşi ve çok iyi bir kadın olan rahmetli annesi, bebeğini usulüne uygun şekilde vaftiz ettirmek niyetindeydi. Kadıncağız henüz kapının karşısındaki karyolasında yatıyordu, sağ tarafında ise bebeğin vaftiz babası, senatoda memur olarak çalışan, mükemmel insan İvan İvanoviç Yeroşkin'le vaftiz annesi; mahalle bekçisinin karısı, az rastlanır türden erdemli bir kadın olan Arina Semyonovna Belobryuşkova dikiliyorlardı. Loğusaya, hangisini isterse seçebileceği üç ad önerdiler: Mokiy, Sossiy ya da bebeğe Çi-

1. (Rus.) Ayakkabı, potin. (Ç.N.)

lekeş Hozdazat'ın adını vermeyi teklif ettiler. "Ol-
maz," diye düşündü rahmetli kadıncağız, "bunlar nasıl
adlar böyle." Gönlünü hoş etmek için takvimin başka
bir sayfasını açtılar; yine üç ad çıktı: Trifiliy, Dula ve
Varahasiy. "Bu bir ceza," dedi kadıncağız, "nasıl isim
bunlar; doğrusu bu isimleri hiç duymadım. Varadat ya
da Varuh çıksaydı bari Trifiliy ve Varahasiy yerine." Bir
sayfa daha çevirdiler: Pavsikahiy ve Vahtisiy çıktı. "Eh,
anladım," dedi kadıncağız, "galiba çocuğun alın yazısı
böyle. O zaman en iyisi babasının adını alsın. Babası-
nın adı Akakiy'di, oğlu da Akakiy olsun." Böylece Aka-
kiy Akakiyeviç oldu adı. Bebeği vaftiz ettiler, bu arada
ağlamaya başladı ve sanki dokuzuncu dereceden me-
mur olacağını sezmiş gibi yüzünü buruşturdu. İşte
böyle oldu. Tamamen böyle gerektiği için böyle oldu-
ğunu, başka bir ad vermeye olanak bulunmadığını
okurun kendi gözleriyle görüp inanması için anlattık
bütün bunları. Daireye ne zaman, hangi tarihte girdi-
ğini, kimin tarafından işe alındığını hiç kimse hatırla-
yamıyordu. Kaç müdür, kaç şef değiştiyse hepsi de
onu hep aynı yerde, aynı vaziyette, aynı yazıcı me-
murluk görevinde görmüşlerdi, öyle ki onun sırtında
üniformasıyla ve alın kısmında azalmış saçlarıyla ta-
mamen işe hazır bir durumda dünyaya geldiğine ka-
naat getirmişlerdi. Dairede ona hiç saygı gösterilmez-
di. Hademeler o geçerken bırakın yerlerinden kalk-
mayı sanki bekleme odasından sıradan bir sinek geçi-
yormuş gibi yüzüne bile bakmazlardı. Amirleri ona
soğuk ve zalimce davranırdı. Herhangi bir şef yardım-
cısı, "Şunu temize çekiniz," ya da, "Bakın, size ilginç ve
güzel gelecek bir iş," demeden ya da devlet dairelerin-

de âdet olmuş hoş bir-iki söz dahi söylemeden kâğıtları adeta burnuna sokardı. O da kâğıtları burnuna sokanın kim olduğuna ve bunu yapmaya hakkı olan biri olup olmadığına bakmadan yalnızca bir göz atıp alırdı onları. Alır almaz da hemen yazmaya koyulurdu. Genç memurlar onunla alay eder, kalem memurlarının nüktedanlığının el verdiği ölçüde şakalar yapar, dalga geçerler, onunla ilgili uydurdukları türlü hikâyeleri yanında anlatırlar, yetmişlik bir kocakarı olan ev sahibesinin onu dövdüğünü söylerler, düğünlerinin ne zaman olacağını sorarlar, kar yağıyor diyerek başından aşağı kâğıt kırıkları dökerlerdi. Ama Akakiy Akakiyeviç, sanki karşısında hiç kimse yokmuş gibi onlara tek kelime karşılık vermezdi; bu yapılanlar onun çalışmasını hiç etkilemezdi: Bütün bu sataşmaların arasında temize çektiği mektupta tek bir hata bile yapmazdı. Ancak kolunun altından dürtükleyip yaptığı işe engel olduklarında şaka artık hiç çekilmez hale gelirse, “Rahat bırakın, niye üzüyorsunuz beni?” derdi. Sözlerinde ve bu sözlerin söylendiği ses tonunda bir gariplik olurdu. Bu ses tonunda insafa çağırın öyle bir şey vardı ki, geçenlerde işe başlamış genç bir memur diğerlerini örnek alarak onunla alay etmeye kalkışmış, bu sözleri duyunca birdenbire sanki bir yerine bir şey batmış gibi kalakalmış, o günden sonra her şey değişmiş, Akakiy gözüne başka şekilde görünmüştü. Bilinmeyen bir güç onu, edepli, terbiyeli birer salon adamı saydığı arkadaşlarından uzaklaştırmıştı. Ve bu içtenlikle söylenmiş, “Rahat bırakın, niye üzüyorsunuz beni?” sözlerinin sahibi, saçları seyrekleşmiş küçük memur, daha sonra uzun bir süre en neşeli dakikalarının

ortasında genç memurun gözlerinin önüne gelmiş ve bu içten sözlerde, “Ben, senin kardeşim,” sözlerini duymuştu. Zavallı genç adam, daha sonra ömrü boyunca insanın içinde ne kadar çok merhametsizlik olduğunu, zarif, okumuş yazmış sosyete insanlarında ve hatta, aman Tanrım, toplumun efendi ve dürüst olarak kabul ettiği bir insanda bile nice acımasız kabalığın gizli olduğunu görerek pek çok kez elleriyle yüzünü kapatmış ve ürpermişti.

Görevine böylesine düşkün bir insanı nerede bulabilirsiniz? Onun sadece büyük bir gayretle çalıştığını söylemek yetmez, hayır, aşkla çalışırdı o. Bu temize çekme işinde kendine özgü değişik ve hoş bir dünya görürdü. Aldığı haz, yüzünde ifadesini bulurdu; çok sevdiği bazı harfler vardı, bunlara sıra geldiğinde kendinden geçirdi: Usulca güler, gözlerini kırpar, dudaklarını oynatarak kalemine yardım ederdi, öyle ki kaleminden çıkan her bir harfi yüzünde okuyabilirdiniz. Gösterdiği gayretle orantılı olarak terfi ettirmiş olsalardı kendisini de şaşırtacak şekilde beşinci dereceden memur bile olabilirdi; ama o, nüktedan arkadaşlarının dedikleri gibi hizmet süresini dokuzuncu derece memur üniformasıyla ve basur sahibi olarak geçirmişti. Bununla birlikte hiç dikkat çekmediğini söylemek de mümkün değildir. Uzun hizmeti için onu ödüllendirmek isteyen iyi yürekli bir müdür, ona sıradan bir temize çekme işinden daha önemli bir iş vermelerini buyurmuştu; iş, zaten yazılmış ve başka bir daireye gidecek olan bir yazının başlığını değiştirmekten ve bazı yerlerde fiillerin birinci şahıs çekimlerini üçüncü şahsa dönüştürmekten ibaretti. Öyle bir iş vermişlerdi

ki ter içinde kaldı, alnını sildi ve sonunda, “Yoo, siz en iyisi temize çekeceğim bir şeyler verin bana,” dedi. O günden sonra onu temize çekme işinde bıraktılar. Onun için dünyada yazı temize çekme işinden başka bir şey yoktu sanki. Giyimini kuşamını hiç umursamazdı: Üniformasının yeşili solmuş, pas rengine dönmüştü. Üniformasının yakası öyle daracık, öyle incekti ki yakanın içinden çıkan boynu, uzun olmadığı halde olağanüstü uzun görünür, tıpkı Rusya’da, dışarıdan gelen satıcıların başlarının üstündeki tablalarda taşıdıkları kafasını sallayan, alçıdan yapılmış oyuncak kedi yavrularının boyunlarına benzerdi. Ve her zaman üniformasına yapışmış bir şeyler olurdu: ya bir kuru ot parçası ya da bir iplik. Üstelik sokakta yürürken çeşit çeşit çöpün dışarı atıldığı pencerelerin tam altından geçmek gibi özel bir beceriye sahipti, bu yüzden de şapkasının üstünde her zaman karpuz, kavun kabukları ve benzeri saçma sapan şeyler bulunurdu. Sokakta herhangi bir günün nasıl geçtiğine, neler olduğuna, yani cüretkâr bakışları karşı kaldırımdan geçen birinin pantolonunun paça uçlarındaki lastik şeridin gevşeyip aşağı düştüğünü bile fark edecek keskinliğe ulaşmış genç bir memur kardeşinin her zaman görüp sinsice güldüğü şeylere o, hayatında bir kez olsun dikkat etmemişti.

Ama Akakiy Akakiyeviç baksa da, baktığı her şeyde düzgün yazısıyla kopya ettiği kendi satırlarını görürdü ve ancak, nereden ortaya çıktığı belirsiz bir at kafası omzuna dayanıp da burun deliklerinden yanığına esaslı bir yel üflediğinde bir satırın değil, cadde- nin ortasında olduğunu fark ederdi. Eve gidince o saat

masanın başına oturur, tatlarını hiç fark etmeden lahana çorbasını çabuk çabuk kaşıklar, bir parça soğanlı sığır eti yerdi, bunların hepsini içine düşen sineklerle ve Tanrı o anda ne gönderdiyse onlarla birlikte yutardı. Karnının şişmeye başladığını fark edince masadan kalkar, mürekkep hokkasını çıkarır ve eve getirdiği belgeleri temize çekerdi. Eğer eve iş getirmemişse, üslubunun güzelliği bakımından değil, ama yeni ve önemli bir kişiye hitaben yazılmış olduğundan önemli bulunduğu herhangi bir belgeyi kendisi için, sırf kendi zevki için kopyalardı.

Petersburg'un gri gökyüzünün tamamen karardığı ve tüm memur milletinin aldığı maaşa ve zevkine uygun olarak yemek yediği, yani dairede kalemlerin çıkardığı gıcırtiların, koşuşturmaların sona erip kendisine ve başkalarına ait yapılması gereken işlerden ve daha çalışkan olan bazılarının gerektiğinden de fazla işi kendi arzusuyla yapıp bitirmelerinin ardından artık herkesin dinlendiği, memurların kalan zamanı bir an evvel kendi zevklerine ayırmak istedikleri, biraz daha cüretkâr olan kimilerinin koşa koşa tiyatroya gittiği, kimilerinin güzel şapkalı hanımları incelemek için sokağa koştuğu, kimilerinin kalan zamanı küçük bir memur çevresinin yıldızı olan alımlı bir genç hanıma iltifatlar yağdırarak geçirmek için bir akşam davetine gittiği, kimilerinin de, ki bu hepsinden daha çok olur, bir arkadaşının, yemeklerden ve gezmelerden vazgeçmek gibi pek çok fedakârlıklara mal olmuş, son moda bir lamba ya da başka eşyaların bulunduğu dördüncü veya üçüncü kattaki holü, mutfağı, iki de küçük odası olan dairesine gittiği saatlerde bile, yani kısacası bütün

memurların bir kapiklik bisküviler yiyip bardaklarından çaylarını yudumlayarak, uzun çubuklarının dumanını tütürerek, kâğıt dağıtılırken konuşacak bir şey bulamadıklarında Falkone'nin¹ yaptığı at heykelinin kuyruğunun kesildiğinin haber verildiği komutanla ilgili o bayat fıkrayı bile tekrar tekrar anlatan Rus insanının hiçbir zaman ve hiçbir durumda vazgeçemediği yüksek sosyete dedikoduları yaparak vist oynamak için arkadaşlarının küçük apartman dairelerine dağıldıkları, uzun lafın kisası herkesin eğlence peşinde olduğu sıralarda Akakiy Akakiyeviç hiçbir eğlenceye kendini kaptırmazdı. Hiç kimse onu herhangi bir akşam, herhangi bir toplantıda gördüğünü söyleyemezdi. Doya doya yazdıktan sonra, bakalım Tanrı yarın temize çekecek ne gönderecek diye ertesi günü düşünüp gülümseyerek uykuya yatarı. Dört yüz rublelik maaşıyla kismetinden memnun bir adamın sakin yaşamı böylece akıp gidiyordu, eğer sadece dokuzuncu dereceden memurların değil, dördüncü dereceden, yedinci dereceden ve her dereceden memurların, hatta hiç kimseye danışmanlık yapmayan, hiç kimseye hiçbir şey danışmayan danışmanların bile yaşam yollarına çıkan türlü felaketler olmasaydı, bu yaşam belki de iyice yaşlanana dek böylece akıp giderdi.

Yılda dört yüz ruble veya o civarda maaş alan herkesin Petersburg'da amansız bir düşmanı vardır. Bu düşman, çok sağlıklı olduğu söylene de bizim kuzey ayazımızdan başkası değildir. Sabahın dokuzunda,

1. Étienne Maurice Falconet (1716-1791): Petersburg'da, Senato Meydanı'ndaki Büyük Petro heykelini yapan Fransız heykeltıraş. (Ç.N.)

Rus gerçeççiliğinin öncüsü Gogol, monarşinin hüküm sürdüğü çarlık döneminde kaleme aldığı öykü derlemesi **Petersburg Öyküleri** içinde yer alan "Palto"yla edebiyata "küçük adam"ı dahil etti. Sıradan bir kalem memuru olan Akakiy Akakiyeviç'i sırtında yeni paltosuyla sokaklara salınca, karakterin hayatın gerçeğinden kaynaklanan ıstırapı feodalizmin merkezindeki bürokratik aygıtı öylesine korkuttu ki Gogol Rus insanını aşağılamakla, halkına ihanetle suçlandı.

Gogol'ün hiciv dolu yaklaşımıyla, görmezden gelinen, horlanan sessiz yığın içinde sıradan bir insanın umutsuz mücadelesini anlattığı öykü, Dostoyevski'den Tolstoy'a, Turgenyev'den Çehov'a bütün bir Rus edebiyatını şekillendirdi.

"Yaratıcı bir okur verin bana. 'Palto' onun için."

Vladimir Nabokov

#kısaklasikler #rusklasikleri #rusgerçeççiliği #küçükadam #bürokrasi #hiciv

Kapak illüstrasyonu: Deniz Zor

canyayinlari.com | f | s | t canyayinlari

öykü

